

อุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงสุนทราภรณ์

Metaphors About Women in Suntaraporn's Songs

วันที่รับบทความ : 3 มิถุนายน 2563

กฤติกา ชูผล¹

วันที่แก้ไขบทความ : 25 มิถุนายน 2563

วันที่ตอบรับบทความ : 3 กรกฎาคม 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงสุนทราภรณ์ โดยใช้ทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชานในการวิเคราะห์ข้อมูลจากบทเพลงของสุนทราภรณ์จำนวน 99 เพลง ผลการวิเคราะห์พบว่าสามารถจัดอุปลักษณ์เป็นประเภทใหญ่ได้ 3 ประเภท และจำแนกเป็นอุปลักษณ์ย่อยได้ 8 ประเภท ดังนี้ 1) อุปลักษณ์สิ่งมีชีวิต ประกอบด้วยอุปลักษณ์ย่อย 3 ประเภท คือ อุปลักษณ์มนุษย์ อุปลักษณ์พืช อุปลักษณ์สัตว์ 2) อุปลักษณ์สิ่งไม่มีชีวิต ประกอบด้วยอุปลักษณ์ย่อย 4 ประเภท คือ อุปลักษณ์ทรัพย์สิน อุปลักษณ์อาวุธ อุปลักษณ์อาหาร อุปลักษณ์ยารักษาโรค และ 3) อุปลักษณ์ธรรมชาติ

คำสำคัญ : อุปลักษณ์ ผู้หญิง บทเพลงสุนทราภรณ์

¹ อาจารย์ประจำ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
e-mail: kritika.c@dru.ac.th

Metaphors About Women in Suntaraporn's Songs

Received: June 3, 2020

Krittika Choophol ¹

Revised: June 25, 2020

Accepted: July 3, 2020

Abstract

The purpose of this research is to examine metaphors about women in Suntaraporn's songs. A cognitive linguistics theory was used to analyze 99 songs of Suntaraporn. It was found that by using a meaning-based categorization theory of metaphor, metaphors about women in Suntaraporn's songs fell into three main categories. There were animate, inanimate, and natural metaphors. They were also divided into 8 subcategories including 1) animate metaphors, namely human-related metaphors, plant-related metaphors, and animal-related metaphors, 2) inanimate metaphors, namely property-related metaphors, weapon-related metaphors, food-related metaphors, and medicine-related metaphors, and 3) natural metaphors.

Keywords : metaphors, females, suntaraporn's song

¹ Lecturer, Faculty Of Humanities & Social Sciences, Thai Major, Dhonburi Rajabhat University.
e-mail: krittika.c@dru.ac.th

บทนำ

ภาษาเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในกระบวนการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความคิด และความรู้สึกจากผู้พูดไปยังผู้ฟัง และเมื่อพิจารณาการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันพบว่านอกจากมนุษย์จะสื่อสารด้วยความหมายตรง หรือความหมายประจำคำแล้ว มนุษย์ยังใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งก็คือ การนำคำหรือข้อความหนึ่งมาใช้เปรียบเทียบเป็นอีกสิ่งหนึ่ง ทำให้เกิดเป็นความหมายใหม่ที่มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบตามทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน (cognitive linguistics)

ทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน (cognitive linguistics) คือ ทฤษฎีที่กล่าวว่าความคิดและภาษามีความสัมพันธ์กัน โดยภาษาเป็นผลมาจากกระบวนการคิดอันได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ในการรับรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในโลก (Ungerer & Schmid, 1996)

เลคอฟและจอห์นสัน เป็นนักภาษาศาสตร์ที่ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับอุปลักษณ์ตามแนวทางของภาษาศาสตร์ปริชานว่าการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของมนุษย์มักอยู่ในรูปแบบของการเปรียบเทียบเป็นอุปลักษณ์ (metaphor) ซึ่งเกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึก สังคม ฯลฯ โดยอุปลักษณ์ตามทฤษฎีของทั้งสองไม่ได้เป็นเพียงการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งเท่านั้น แต่อุปลักษณ์เหล่านี้ยังแสดงให้เห็นถึงระบบความคิดหรือมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมนั้น ๆ ได้ด้วย (Lakoff and Johnson, 1980, p. 4)

เลคอฟและจอห์นสันยังได้กล่าวว่าการใช้อุปลักษณ์เป็นการถ่ายโยงความคิดระหว่างถ้อยคำที่อยู่ในแวดวงความหมายหนึ่งไปยังอีกถ้อยคำที่อยู่ในอีกแวดวงความหมายหนึ่ง โดยการถ่ายโยงความหมายนั้นจะถ่ายโยงระหว่างแวดวงความหมายต้นทาง (source domain) ไปยังแวดวงความหมายปลายทาง (target domain) ซึ่งแวดวงความหมายต้นทางมักจะเป็นถ้อยคำที่มีความหมายเป็นรูปธรรม ส่วนแวดวงความหมายปลายทางมักจะเป็นถ้อยคำที่มีความหมายเป็นนามธรรม

อุปลักษณ์ผู้หญิง เป็นอุปลักษณ์หนึ่งที่มีผู้ใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบไว้มากมาย ด้วยเหตุนี้อุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้หญิงจึงปรากฏในการใช้ภาษาตามสื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะบทเพลง ซึ่งถือว่าเป็นสื่อหนึ่งที่มีการใช้อุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้หญิงไว้มากเป็นจำนวนมาก

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงสุนทราภรณ์ ซึ่งวงดนตรีสุนทราภรณ์นั้น นับว่า มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ในเรื่องของการใช้ภาษา อีกทั้งเนื้อหาในบทเพลงยังสะท้อนความคิดของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยเห็นว่าหากนำแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานมาวิเคราะห์การใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ก็จะสามารถสะท้อนความคิดเกี่ยวกับผู้หญิงในยุคหนึ่งผ่านการใช้ภาษาในบทเพลงได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงสุนทราภรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากร

งานวิจัยนี้เก็บข้อมูลจากบทเพลงสุนทราภรณ์ตามรายชื่อเพลงดังอมตะสุนทราภรณ์ ที่จัดไว้ในหนังสือสุนทราภรณ์ ครึ่งศตวรรษ จำนวน 99 เพลง (สุวัฒน์ วรดิลก, 2532)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบเก็บข้อมูลภาษาที่แสดงอุปสรรคเกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงสุนทราภรณ์ ซึ่งแบบเก็บข้อมูลนี้ผู้วิจัยได้ทำเป็นตารางเก็บข้อมูลข้อความที่แสดงอุปสรรคผู้หญิงในบทเพลง 99 เพลงที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บข้อมูล ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างข้อมูลภาษาที่ใช้ในการวิเคราะห์

อุปสรรคสิ่งมีชีวิต

อุปสรรคมนุษย์

อุปสรรคเชิงมนทัศน์		ตัวอย่างข้อมูลภาษาที่ใช้ในการวิเคราะห์
อวัยวะ	หัวใจ	“ใกล้กันเท่าใด แม่นใจห่างใจไม่จริง” (ใกล้มือคว่ำ/ชาตรี/เอื้อ สุนทรสนาน)
		“ห่างกันเพียงใจเผย ไหนเลยใจจึงเผยได้ ฝ้าคอยเมื่อใด หนอใจตอบใจสักคำ” (ใกล้มือคว่ำ/ชาตรี/เอื้อ สุนทรสนาน)
		“พีกล่อมให้ขวัญใจได้นอนผ่อนใจเพลิน” (กล่อมนางนอน/แก้ว อัจฉริยะกุล/เอื้อ สุนทรสนาน)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรค ทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน (cognitive linguistics)

3.2 เก็บรวบรวมบทเพลงสุนทราภรณ์ตามรายชื่อเพลงดังอมตะสุนทราภรณ์ ที่จัดไว้ในหนังสือสุนทราภรณ์ ครึ่งศตวรรษ (สุวัฒน์ วรดิลก, 2532) จำนวน 100 เพลง แต่เพลง “พระมหามงคล” เป็นเพลงบรรเลงที่โปรดเกล้าฯ พระราชทานให้เป็นเพลงนำรายการประจักษ์ดนตรีสุนทราภรณ์ บรรเลงเนื่องในวันฉลองครบรอบ 25 ปี จึงไม่มีคำร้อง ดังนั้นจึงเหลือบทเพลงที่จะนำมาศึกษา 99 เพลง

3.3 รวบรวมรูปภาษาที่นำมาใช้เป็นอุปสรรคเกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงสุนทราภรณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 วิเคราะห์และศึกษาความหมายของรูปภาพที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณเกี่ยวกับผู้หญิง โดยยึดความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 รวมทั้งใช้การวิเคราะห์ตีความของผู้วิจัยในฐานะที่เป็นเจ้าของภาษามาอธิบายรูปภาพที่เป็นอุปลักษณดังกล่าว

4.2 ในการอธิบายความหมายของรูปภาพ ผู้วิจัยจะนำเฉพาะความหมายที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์มาอธิบายเท่านั้น

4.3 อธิบายกระบวนการถ่ายโยงความหมายของอุปลักษณและจัดประเภทของอุปลักษณ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาอุปลักษณเกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงสุนทราภรณ์จำนวน 99 เพลง พบอุปลักษณเกี่ยวกับผู้หญิง 3 ประเภทใหญ่ ได้แก่ อุปลักษณสิ่งมีชีวิต อุปลักษณสิ่งไม่มีชีวิต และอุปลักษณธรรมชาติ ทั้งนี้สามารถจำแนกเป็นประเภทย่อยตามลักษณะทางความหมายได้ 8 ประเภท ดังนี้

1. อุปลักษณสิ่งมีชีวิต

อุปลักษณสิ่งมีชีวิต คือ การนำคำหรือข้อความในภาษาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ได้แก่ มนุษย์ สัตว์ พืช มาใช้เปรียบเทียบ โดยรูปภาพที่นำมาเปรียบเทียบนั้นเรียกว่า อุปลักษณ อุปลักษณสิ่งมีชีวิตที่ใช้ในการกล่าวเปรียบเทียบกับผู้หญิงในบทเพลงสุนทราภรณ์ ได้แก่ อุปลักษณมนุษย์ อุปลักษณพืช และอุปลักษณสัตว์ ดังนี้

1.1 อุปลักษณมนุษย์

มนุษย์ หมายถึง สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล สัตว์ที่มีจิตใจสูง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 879) มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตประเภทหนึ่งที่มีการพัฒนามากกว่าสิ่งมีชีวิตประเภทอื่น ๆ เช่น มีความสามารถในการใช้แขนและขา มีการพัฒนาทางสมองในการใช้เหตุผล การพูด การใช้ภาษา นอกจากนี้ยังอาศัยอยู่ร่วมกันและดำเนินกิจกรรมเป็นสังคม

อุปลักษณมนุษย์ที่นำมาใช้กล่าวเปรียบเทียบกับผู้หญิงในบทเพลงสุนทราภรณ์เป็นความหมายที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ อวัยวะร่างกาย พฤติกรรมอาการ ลักษณะทางกายภาพต่าง ๆ อาชีพ ความเชื่อของมนุษย์ คุณสมบัติรวมทั้งวัยของมนุษย์ โดยรูปภาพที่มีความเกี่ยวข้องับสิ่งเหล่านี้ถูกนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงในเชิงเปรียบเทียบ โดยมีการถ่ายโยงความหมายระหว่างแวดวงความหมายเกี่ยวกับมนุษย์ซึ่งเป็นแวดวงความหมายต้นทางมายังแวดวงความหมายของผู้หญิงซึ่งเป็นแวดวงความหมายปลายทาง ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) อวัยวะร่างกาย

อุปลักษณมนุษย์เกี่ยวกับอวัยวะร่างกาย หมายถึง อุปลักษณที่เกิดจากการนำรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับอวัยวะร่างกายของมนุษย์มาใช้กล่าวเปรียบเทียบกับผู้หญิง จากการศึกษาอุปลักษณประเภทนี้ พบรูปภาพที่นำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงได้แก่ หัวใจ เนื้อ ตา ศีรษะหรือส่วนประกอบของศีรษะ แก้ม ใบหน้า และเอว ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

(1) “ปองรักก็แต่ดวงใจ ฉันรักแน้นักชื่นฉ่ำ รักล้ำไม่ซ้ำใด ๆ ไม่เคยรักใครดังเธอ”

(ยอดดวงใจ/แก้ว อัจฉริยะกุล/เอื้อ สุนทรสนาน)

จากตัวอย่างที่ (1) ดวงใจ ในที่นี้คือ ผู้หญิงที่ผู้ชายหลงรัก แสดงว่าผู้หญิงมีความสำคัญต่อผู้ชายเหมือนกับหัวใจที่เป็นอวัยวะที่สำคัญอย่างมากของมนุษย์ ถ้ามนุษย์ขาดอวัยวะส่วนนี้ไปก็ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงกับหัวใจมีลักษณะที่สอดคล้องกัน กล่าวคือมีความสำคัญต่อผู้ชาย ด้วยความสอดคล้องดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าหัวใจสามารถนำมาใช้กล่าวเปรียบเทียบกับผู้หญิงได้ รูปภาษาที่เป็นอุปลักษณมนุษย์เกี่ยวข้องกับอวัยวะร่างกายในส่วนของหัวใจ นอกเหนือไปจากคำว่า ดวงใจ ได้แก่ ขวัญใจ ดวงฤดี

(2) “เรือน้อยคอยทำโอ้เรือยามารับแก้วตา พาจากไป”

(เจ้าพระยา/แก้ว อัจฉริยะกุล/เอื้อ สุนทรสนาน)

จากตัวอย่างที่ (2) แก้วตาในที่นี้ หมายถึง ผู้หญิงอันเป็นที่รักยิ่งและมีความสำคัญยิ่งต่อผู้ชาย และผู้ชายไม่อาจขาดผู้หญิงคนนี้ได้ จากรูปภาษาที่ใช้เรียกผู้หญิงแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมีความสำคัญต่อผู้ชายมาก สอดคล้องกับแก้วตาที่เป็นอวัยวะที่สำคัญของดวงตามนุษย์ เป็นส่วนที่ทำให้มนุษย์มองเห็นได้ ถ้ามนุษย์ขาดแก้วตา มนุษย์ก็ไม่สามารถมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ได้ จึงเป็นลักษณะที่มีความสำคัญและไม่อาจขาดไปได้เหมือนกัน ตาจึงเป็นอวัยวะที่สามารถนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงได้ รูปภาษาที่เป็นอุปลักษณมนุษย์เกี่ยวข้องกับอวัยวะร่างกายในส่วนของตา นอกเหนือไปจากคำว่า แก้วตา ได้แก่ ขวัญตา คมตา งามตา ตาคม

นอกจากอุปลักษณมนุษย์ที่เกี่ยวกับอวัยวะร่างกายดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังมีรูปภาษาเกี่ยวกับอวัยวะอื่นที่แสดงให้เห็นอีก เช่น เนื้อ ได้แก่ เนื้อนวล เนื้อนิ่มนวล เนื้ออ่อน ส่วน ศีรษะหรือส่วนประกอบของศีรษะ ได้แก่ คำว่า ทูลหัว ทูลเกล้า มิ่งขวัญ ส่วนแก้ม ได้แก่ คำว่า ปรางทอง แก้มนวล นวลปราง กรุ่นแก้ม และส่วนของใบหน้า ได้แก่ คำว่า ดวงหน้า โฉมงาม โฉมหน้า โฉมพรุ

2) พฤติกรรม อាកาร

อุปลักษณมนุษย์ที่เกี่ยวกับพฤติกรรม อាកาร หมายถึง อุปลักษณที่เกิดจากการนำรูปภาษาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม และกิริยาอาการของมนุษย์มาใช้กล่าวเปรียบเทียบกับผู้หญิง โดยมีการถ่ายโยงความหมายระหว่างแวดวงความหมายพฤติกรรม และกิริยาอาการซึ่งเป็นแวดวงความหมายต้นทางมายังแวดวงความหมายของผู้หญิงซึ่งเป็นแวดวงความหมายปลายทาง จากการศึกษาอุปลักษณประเภทนี้ พบรูปภาษาที่นำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิง ได้แก่ คำว่า ฝัน ชื่นชม ชื่นชู รัก จริต อาย ยิ้ม งอน ค้อน เย้ายวน เร้าใจ ประคอง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

(3) “จดจ้องจ้องกัน พริบเดียวก็พลัน ฝันไกล”

(ไกล้มือคว่ำ/ชาตรี/เอื้อ สุนทรสนาน)

จากตัวอย่างที่ (3) ฝันไกล หมายถึง ผู้หญิงที่ผู้ชายรัก แต่ไม่อาจเป็นอยู่ร่วมกันในโลกความเป็นจริง ได้พบเพียงครู่เดียวก็ต้องไกลห่างกัน จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่า ฝัน สามารถนำมาใช้

กล่าวถึงผู้หญิงได้ เนื่องจากการผืนแสดงถึงโลกในจินตนาการ ไม่ใช่โลกแห่งความเป็นจริง เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ด้วยลักษณะที่สอดคล้องกันกับผู้หญิงที่ผู้ชายรัก แต่ไม่สามารถอยู่ร่วมได้ ดังนั้น ผืนจึงสามารถใช้กล่าวเปรียบเทียบถึงผู้หญิงได้

3) ลักษณะทางกายภาพ

อุปลักษณมนุษย์ที่เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ หมายถึง อุปลักษณ์ที่เกิดจากการนำรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพต่าง ๆ ของมนุษย์มาใช้กล่าวเปรียบเทียบถึงผู้หญิง โดยมีการถ้อยความหมายระหว่างแวดวงความหมายลักษณะทางกายภาพของมนุษย์ซึ่งเป็นแวดวงความหมายต้นทางมายังแวดวงความหมายของผู้หญิงซึ่งเป็นแวดวงความหมายปลายทาง จากการศึกษาอุปลักษณ์ประเภทนี้ พบรูปภาพที่นำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงได้แก่ กลิ่น สวยงาม นวล น่ารัก ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

(4) “งามอน อย่าบั่นทอนรักให้ร้อนซ่อนมารยา”

(อย่างอนนักละ/แก้ว อัจฉริยะกุล/ศรี ยงยุทธ)

งามอน หมายถึง สวยงาม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 290) จากตัวอย่างที่ (4) งามอน ในที่นี้หมายถึง ผู้หญิงที่สวยงามและมีจิตชั้นเชิงสะบัดสะบั้งให้ชายคนรักงอน จากตัวอย่างแสดงให้เห็นว่างามอนกับผู้หญิงสอดคล้องกัน สามารถนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงได้ เนื่องจากงามอนเป็นลักษณะเฉพาะของผู้หญิงที่มีทั้งความงามและจิตมารยาในตัวเอง

รูปภาพที่เป็นอุปลักษณมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพ นอกเหนือไปจากคำว่า งามอน ได้แก่ นวลอนงค์ นงราม โสภาม่องศรี วิไล สำอาง นวล นวลศรี น้ำนวล เน้นวลาม นวลนาง สวาท ทรามเชย ทรามสงวน

4) อาชีวะ

อุปลักษณมนุษย์ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับอาชีวะ หมายถึง อุปลักษณ์ที่เกิดจากการนำรูปภาพที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับอาชีวะ หน้าที่ หรือสภาพที่บุคคลนั้นที่กระทำอยู่ รวมถึงการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้สังคมดำรงอยู่ มาใช้กล่าวถึงผู้หญิง โดยมีการถ้อยความหมายจากแวดวงความหมายอาชีวะซึ่งเป็นแวดวงความหมายต้นทางมายังแวดวงความหมายผู้หญิงซึ่งเป็นแวดวงความหมายปลายทาง จากการศึกษาที่เป็นอุปลักษณ์ประเภทนี้ พบอุปลักษณ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับอาชีวะได้แก่ อาชีวะครู และอาชีพนายพราน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

(5) “ทำอย่างไรได้สมสู่ หากใครช่วยเป็นครูค่อยเรียนรู้ไป ครูไหนกล้าชักพาอันใด”

(กำพร้าคู่/แก้ว อัจฉริยะกุล/เวส สมุทรจามร)

ครู หมายถึง ผู้สั่งสอนศิษย์ ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 235) จากตัวอย่างที่ (5) ครู ในที่นี้ หมายถึง ผู้หญิงที่ช่วยสอนให้ผู้ชายรู้จักความรัก และความสุขจากความรัก จากรูปภาพที่ใช้เรียกผู้หญิงแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงเป็นผู้สอน เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เช่นเดียวกับครู ด้วยการกระทำที่สอดคล้องกับอาชีวะครู ทำให้นำรูปภาพที่เกี่ยวข้องกับอาชีวะครูมาใช้ในการกล่าวถึงผู้หญิงได้

5) ความเชื่อของมนุษย์

อุปลักษณมนุษย์ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับความเชื่อของมนุษย์ หมายถึง อุปลักษณที่เกิดจากนารูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับความเชื่อของมนุษย์ในเรื่องต่าง ๆ อันได้แก่ ความเชื่อเรื่องสวรรค์ เรื่องเทพเจ้า เทพธิดานางฟ้า หรือเรื่องขวัญ มาใช้ในการกล่าวถึงผู้หญิง จากการศึกษาที่เป็นอุปลักษณประเภทนี้ พบรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของมนุษย์ ได้แก่ คำว่า สรวง พระเจ้า สุดาฟ้า เทพธิดา เทพธิดาลาวณย์ เทวี นางฟ้า ขวัญ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

(6) “สุดาฟ้าได้ยินเพลงพิณทิพย์คนธรรพ์”

(คนธรรพ์กับพิณทิพย์/แก้ว อัจฉริยะกุล/เอื้อ สุนทรสนาน)

สุดา หมายถึง ลูกสาว หญิงสาว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1244)

ฟ้า หมายถึง ส่วนเบื้องบนที่มองเห็นครอบคลุมแผ่นดินอยู่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 859)

สุดาฟ้า หมายถึง หญิงสาวที่อยู่บนฟ้า หรือนางฟ้านั่นเอง จากตัวอย่างที่ (6) สุดาฟ้า ในที่นี้หมายถึง ผู้หญิงที่สูงศักดิ์และเป็นที่รักของผู้ชายที่ต่ำต้อยกว่า จากรูปภาษาที่ใช้เรียกผู้หญิงแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมีความงามและสูงศักดิ์เหมือนกับนางฟ้า ด้วยลักษณะที่สอดคล้องกับนางฟ้าทำให้นารูปภาษาที่เกี่ยวข้องกับนางฟ้ามาใช้ในการกล่าวถึงผู้หญิงได้

6) คุณสมบัติของมนุษย์

อุปลักษณมนุษย์ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของมนุษย์ หมายถึง อุปลักษณที่เกิดจากนารูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของมนุษย์ อันได้แก่ ความเป็นยอด ความเป็นที่สุด มาใช้ในการกล่าวถึงผู้หญิง จากการศึกษาที่เป็นอุปลักษณประเภทนี้ พบรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของมนุษย์ ได้แก่ คำว่า ยอดยุพา สุดที่รัก ยอดชีวิต ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

(7) “สุดที่รักลิ้มแล้วหรือไร โปรดเห็นใจขอให้สมจิตชิดเชย”

(ขอให้เหมือนเดิม/พร พิรุณ/เอื้อ สุนทรสนาน)

จากตัวอย่างที่ (7) สุดที่รัก ในที่นี้หมายถึง ผู้หญิงที่ผู้ชายรักมากที่สุด จากรูปภาษาที่ใช้เรียกผู้หญิงแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงมีความสำคัญและมีคุณสมบัติเป็นที่สุดของความรักของผู้ชาย เช่นเดียวกับคำว่าสุด ที่เป็นคุณสมบัติ ด้วยลักษณะที่สอดคล้องกับสุดทำให้นารูปภาษาที่เกี่ยวข้องกับสุดมาใช้ในการกล่าวถึงผู้หญิง

7) วัยของมนุษย์

อุปลักษณมนุษย์ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับวัยของมนุษย์ หมายถึง อุปลักษณที่เกิดจากนารูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับวัยของมนุษย์ อันได้แก่ วัยแรกเริ่มหรือการเริ่มต้นวัยหนุ่มสาว มาใช้ในการกล่าวถึงผู้หญิง จากการศึกษาที่เป็นอุปลักษณประเภทนี้ พบรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับวัยของมนุษย์ ได้แก่ คำว่า ทราวมวัย สาวรุ่นดรุณี ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

(8) “พิถิลหาทรมว้ย ฝันถึง (ฝันถึง) คะนึ่งถึง (กะนึ่งถึง)”

(รักเธอเสมอ/อิงอร/สมศักดิ์ เทพานนท์)

จากตัวอย่างที่ (8) ทรมว้ย ในที่นี้หมายถึง ผู้หญิงวัยแรกสาวที่ต้องใจหายจนตกหลุมรัก คิดถึง และถวิลหาทุกวันคืน จากรูปภาษาที่ใช้เรียกผู้หญิงแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงวัยแรกสาวเป็นวัยที่กำลังงามเปล่งปลั่งต้องตาต้องใจชาย ทำให้ชายหลงใหล เพื่อฝันถึงด้วยความรัก และเป็นวัยแห่งการเริ่มต้นความรักแบบหนุ่มสาว เมื่อตกหลุมรักก็จะหลงใหลในความรักมากเป็นพิเศษ และไม่คำนึงเหตุผลใด ด้วยลักษณะที่สอดคล้องกันทำให้นำรูปภาษาที่เกี่ยวข้องกับวัยของมนุษย์มาใช้ในการกล่าวถึงผู้หญิง

1.2 อุปลักษณพีช

อุปลักษณพีช หมายถึง รูปภาษาที่เกี่ยวข้องกับพีช ซึ่งนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงในลักษณะของการกล่าวเปรียบเทียบกับ ซึ่งอุปลักษณพีชที่ใช้กล่าวถึงผู้หญิงในบทเพลงสุนทราภรณ์เป็นอุปลักษณที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับชื่อพันธุ์พืช ลักษณะต่าง ๆ ของพืช รวมถึงส่วนประกอบของพืชมาใช้ในการกล่าวเปรียบเทียบกับผู้หญิงด้วย

จากการศึกษาอุปลักษณพีชพบรูปภาษาได้แก่ คำว่า ราตรี จงกล บัว บัวบาน กลิ่นเย็น กลิ่นไฉก กลิ่นราตรี กลิ่นเสาวรส กลิ่นจกกล กลิ่นหอม พุ่มพวง ดอกไฉก กิ่งไฉก เกสรเสาวคนธ์ ดอกไม้ แรกบาน ดอกไม้ร่วง ดวงบุปผชาติ กลิ่นสุมาลี ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

(9) “ราตรีเอย.. คิด คำนึง ถึงราตรี ที่เคยได้ชมเชย ชื่นชวน รัญจวนใจ”

(กลิ่นราตรี/ทรง สาลิตุล/เอื้อ สุนทรสนาน)

ราตรี หมายถึง ชื่อพุ่มไม้ชนิด *Cestrum nocturnum* L. ในวงศ์ Solanaceae ดอกเล็ก สีขาวปนเขียว ออกเป็นช่อ กลิ่นหอมแรงเวลากลางคืน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 998) จากตัวอย่างที่ (9) ราตรี ในที่นี้หมายถึงผู้หญิงที่เป็นที่รักและเป็นที่ยกย่องของชาย จากรูปภาษาที่ใช้กล่าวถึงผู้หญิงแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงมีเสน่ห์ และเป็นที่น่าหลงใหล น่าชื่นชม เปรียบเหมือนดอกราตรีที่มีกลิ่นหอมแรง น่าหลงใหลโดยเฉพาะในเวลากลางคืน ด้วยลักษณะที่สอดคล้องกันเช่นนี้ดอกราตรีจึงถูกนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงได้

ตัวอย่าง

(10) “ดอกไม้แรกบานรูปสคราญหอมชวนใจ ”

(ดอกไม้กับแมลง/แก้ว อัจฉริยะกุล/เอื้อ สุนทรสนาน)

ดอกไม้แรกบาน หมายถึง ดอกไม้ที่เริ่มแย้มกลีบเผยให้เห็นความสวยงามอย่างที่สุด จากตัวอย่างที่ (10) ดอกไม้แรกบาน ในที่นี้หมายถึง ผู้หญิงที่เพิ่งตกวัยสาว จากรูปภาษาที่ใช้กล่าวถึงผู้หญิงแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงวัยนี้เป็นวัยที่ได้เริ่มเผยความเป็นหญิงอย่างแท้จริง และเป็นวัยที่ผู้หญิงมีทั้งความสดใส สวยงาม เป็นที่น่าพึงพอใจแก่สายตาผู้ชาย เหมือนกับดอกไม้แรกบานที่มีทั้งความสวยและ

ความหอมในคราเดียวกัน ด้วยลักษณะที่สอดคล้องกันเช่นนี้ดอกไม้แรกบานจึงถูกนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงได้

1.3 อุปลักษณสัตร์

อุปลักษณสัตร์ หมายถึง รูปภาษาที่เกี่ยวข้องกับสัตร์ นำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงในลักษณะของการกล่าวเปรียบเทียบ ซึ่งอุปลักษณสัตร์ที่นำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงในบทเพลงสุนทราภรณ์ เป็นอุปลักษณที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับสัตร์ชนิดต่าง ๆ รวมถึงสัตร์ในวรรณคดี มาใช้ในการกล่าวเปรียบเทียบผู้หญิง จากการศึกษาอุปลักษณสัตร์พบรูปภาษาแสดงอุปลักษณสัตร์ ได้แก่ กระต่าย หรั่ง หงส์ทอง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

(11) “คร่ำครวญมิวาย แม้กระต่ายยังแหม่นหน้ายหายนินมา”

(เดือนครึ่งดวง/แก้ว อัจฉริยะกุล/เอื้อ สุนทรสนาน)

กระต่าย หมายถึง ชื่อสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดเล็กในวงศ์ Leporidae ขนปุย หุยาวย ที่พบอาศัยตามป่าทั่วไปในประเทศไทยมีชนิดเดียว คือ กระต่ายป่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 37) จากตัวอย่างที่ (11) กระต่าย ในที่นี้หมายถึง ผู้หญิงที่ผู้ชายรักและอยากใช้ชีวิตอยู่ร่วมด้วย จากรูปภาษาที่ใช้กล่าวถึงผู้หญิงแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงอยู่คู่กับผู้ชาย เปรียบเสมือนกระต่ายที่อยู่คู่กับดวงจันทร์เต็มดวง เมื่อฝ่ายชายไม่มีคุณสมบัติที่เพียงพอ เพราะเป็นเพียงพระจันทร์ครึ่งดวง ฝ่ายหญิงที่เปรียบเสมือนกระต่ายจึงแหม่นหน้ายไม่สนใจและไม่อยากที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมด้วย ด้วยลักษณะที่สอดคล้องกันเช่นนี้กระต่ายจึงถูกนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงได้

(12) “ดั่งหงส์เหิรมราช แลพิลาศบาดูรา วาดกรมาแม่ศรีโสภา งามที่ท่ารำเอย”

(แม่ศรี/แก้ว อัจฉริยะกุล/เอื้อ สุนทรสนาน)

หงส์เหิรมราช หมายถึง นกตระกูลสูงที่มีกายสีเหลืองดังทองคำ จากตัวอย่างที่ (12) หงส์เหิรมราช ในที่นี้หมายถึง ผู้หญิงที่มีลักษณะและอาการกิริยาที่งดงาม ชดช้อย และสง่าผ่าเผย สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ที่ได้เห็นเป็นอันมาก จากรูปภาษาที่ใช้กล่าวถึงผู้หญิงแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงมีความสูงศักดิ์ มีกิริยาชดช้อยงดงามและสง่าผ่าเผย เมื่อรำยรำก็สามารถทำให้ผู้ที่ได้เห็นเกิดความพึงพอใจเหมือนได้เห็นหงส์ซึ่งเป็นสัตว์สูงศักดิ์และมีความงดงาม ด้วยลักษณะที่สอดคล้องกันเช่นนี้หงส์จึงถูกนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงได้

2. อุปลักษณสิ่งไม่มีชีวิต

อุปลักษณสิ่งไม่มีชีวิต คือ การนำคำหรือข้อความในภาษามาใช้เปรียบเทียบหรือเกี่ยวข้องกับสิ่งไม่มีชีวิตต่าง ๆ ซึ่งอุปลักษณสิ่งไม่มีชีวิตที่ใช้ในการกล่าวเปรียบเทียบผู้หญิง ได้แก่ อุปลักษณทรัพย์สิน อุปลักษณอาวุธ อุปลักษณอาหาร และอุปลักษณยารักษาโรค

2.1 อุปลักษณทรัพย์สิน

อุปลักษณทรัพย์สิน หมายถึง รูปภาษาที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน เครื่องประดับ ของมีค่าต่าง ๆ ซึ่งนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงในลักษณะของการกล่าวเปรียบเทียบ จากการศึกษาอุปลักษณทรัพย์สินพบรูปภาษาได้แก่ คำว่า ทรัพย์สิน ปิ่น ทอง แก้ว แก้วจุฬา แก้วศรีมณี ยอดมณี มณี ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

(13) “ทรัพย์ทรงหนึ่งทรงเกินทรัพย์สรวงใดใด”

(ทรัพย์ทรง/ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ/เอื้อ สุนทรสนาน)

จากตัวอย่างที่ (13) ทรัพย์ ในที่นี้หมายถึง ผู้หญิงที่มีคุณค่าสำหรับผู้ชาย จากรูปภาษาที่ใช้กล่าวถึงผู้หญิงแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงเป็นสิ่งที่มีความเหมือนกับทรัพย์มีค่า ด้วยลักษณะที่สอดคล้องกันเช่นนี้ทรัพย์จึงถูกนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงได้

(14) “ยอดมณีศรีศิลป์ปิ่นสรวรรค์ หล่อหลอมจอมขวัญผ่องใส”

(ศกุนตลา/ทวีปวร /เอื้อ สุนทรสนาน)

ปิ่น หมายถึง เครื่องประดับสำหรับปักผมที่มุ่นเป็นจุก; จอม, ยอด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 745) จากตัวอย่างที่ (14) ปิ่น ในที่นี้หมายถึง ผู้หญิงที่สวยงาม และชายคนรักยกย่องว่ามีคุณค่า จากรูปภาษาที่ใช้กล่าวถึงผู้หญิงแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงเป็นสิ่งที่สวยงามเปรียบดังปิ่นซึ่งเป็นเครื่องประดับ นอกจากนี้ยังแสดงว่ามีคุณค่าและสูงศักดิ์ เนื่องจากไม่เป็นเพียงแค่ปิ่นธรรมดาแต่เป็นเครื่องประดับที่สูงส่งปักอยู่ส่วนยอดของสรวรรค์ ด้วยลักษณะที่สอดคล้องกันเช่นนี้ปิ่นจึงถูกนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงได้

2.2 อุปลักษณอาวุธ

อุปลักษณอาวุธ หมายถึง รูปภาษาที่เกี่ยวข้องกับอาวุธ ซึ่งนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงในลักษณะของการกล่าวเปรียบเทียบกับ การศึกษาอุปลักษณอาวุธ พบรูปภาษา คือ ศิลป์

(15) “ยอดมณีศรีศิลป์ศิลป์ปิ่นสรวรรค์ หล่อหลอมจอมขวัญผ่องใส”

(ศกุนตลา/ทวีปวร/เอื้อ สุนทรสนาน)

ศิลป์ หมายถึง ศร เช่น งามเนตรดั่งเนตรมฤคมาศ งามขนงวงวาดดั่งคันศิลป์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1145) จากตัวอย่างที่ (15) ศิลป์ ในที่นี้หมายถึง ผู้หญิงสูงศักดิ์ จากรูปภาษาที่ใช้กล่าวถึงผู้หญิงแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงมีรูปลักษณะภายนอกที่ดูอ่อนช้อยงดงาม แต่แท้จริงแล้วมีความสามารถในการป้องกันตัวเองหรืออาจเป็นอันตรายต่อผู้อื่นได้ เปรียบดังศรซึ่งเป็นอาวุธที่มีลักษณะอ่อนช้อย งดงาม แต่ก็เป็นอาวุธที่สามารถทำอันตรายหรือสังหารคนได้ ด้วยลักษณะที่สอดคล้องกันเช่นนี้ ศรจึงถูกนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิง

2.3 อุปลักษณอาหาร

อุปลักษณอาหาร หมายถึง รูปภาษาที่เกี่ยวข้องกับอาหาร ซึ่งนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงในลักษณะของการกล่าวเปรียบเทียบกับ ซึ่งอุปลักษณอาหารที่นำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงในบทเพลงสุนทราภรณ์ เป็นอุปลักษณที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับรสชาติอาหารในการกล่าวเปรียบเทียบกับผู้หญิง การศึกษาอุปลักษณอาหารพบรูปภาษา คือ รสล้ำ

(16) “รำพันไม่อายุได้สุดมุ่งหมายกันมา ดิมตำรสล้ำยังจำได้”

(กลั่นดอกโคก/สุรัสวดี พุกกะเวส/เอื้อ สุนทรสนาน)

รส หมายถึง สิ่งที่ได้รู้ได้ด้วยลิ้น เช่น เปรี้ยว หวาน เค็ม ฝาด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 973) ล้ำ หมายถึง ยิ่ง ล้น เช่น สูงล้ำ ปัญญาล้ำ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1057)

รสล้ำ หมายถึง สิ่งที่ได้รับได้ด้วยลิ้น ซึ่งมีลักษณะที่ละเอียดยิ่งกว่าสิ่งใด จากตัวอย่างที่ (16) รสล้ำของอาหารถูกนำมาใช้กล่าวถึงพรหมจรรย์ของผู้หญิง หรือความสุขที่ได้มีความสัมพันธ์อันลึกซึ้งกับผู้หญิง แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงเป็นอาหาร

2.4 อุปลักษณียารักษาโรค

อุปลักษณียารักษาโรค หมายถึง รูปภาษาที่เกี่ยวข้องกับยารักษาโรค ซึ่งนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงในลักษณะของการกล่าวเปรียบเทียบกับ การศึกษาอุปลักษณียารักษาโรค พบรูปภาษาคือ ยารักษาดวงใจ

(17) “เห็นเธอเต็มตาแล้วก็พาเพลินได้ เปรียบดังยารักษาดวงใจ ชุบอารมณ์ให้สดใสขึ้นชีวิต”

(ขอพบในฝัน/แก้ว อัจฉริยะกุล/เอื้อ สุนทรสนาน)

ยารักษาดวงใจ หมายถึง สิ่งที่ใช้บำรุงรักษาโรคทางใจ จากตัวอย่างที่ (17) ยารักษาดวงใจ ถูกนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงที่สร้างความรู้สึกที่ดีต่อจิตใจของผู้ชาย

จากอุปลักษณียารักษาโรค แสดงให้เห็นว่ายารักษาโรคนั้นมีความสัมพันธ์ทางความหมายกับผู้หญิง ระหว่างยาที่มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์กับผู้หญิงที่มีความสำคัญต่อผู้ชาย โดยอุปลักษณียารักษาโรคมีการถ่ายทอดความหมาย จากแนวคิดความหมายของยารักษาโรคซึ่งเป็นแนวคิดความหมายต้นทางมายังแนวคิดความหมายเกี่ยวกับผู้หญิงซึ่งเป็นแนวคิดความหมายปลายทาง โดยการถ่ายทอดความหมายนี้เป็นการถ่ายทอดความหมายข้ามแนวคิด ระหว่างแนวคิดของยารักษาโรคซึ่งเป็นสิ่งไม่มีชีวิต และแนวคิดของผู้หญิงซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิต

3. อุปลักษณัธรรมชาติ

อุปลักษณัธรรมชาติ หมายถึง คำหรือข้อความในภาษาที่นำมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบผู้หญิงโดยรูปภาษานั้นมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีอยู่บนโลก โดยธรรมชาติดังกล่าว ได้แก่ ธรรมชาติที่เกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์และดาราศาสตร์ จากการศึกษาอุปลักษณัธรรมชาติ พบรูปภาษา ได้แก่ คำว่า พากฟ้า จันทรอำไพ เดือนผ่อง จันทรา ดวงเดือน ดาวสังคม ดาวสรวง ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

(18) “พากฟ้า และดินห่ากันแสนไกล อากาศไซ้เป็นกำแพงขวางกัน”

(คนธรรพ์กับพิณทิพย์/แก้ว อัจฉริยะกุล/เอื้อ สุนทรสนาน)

พากฟ้า หมายถึง ผืนฟ้าที่อยู่เบื้องบนและครอบคลุมแผ่นดินอยู่ จากตัวอย่างที่ (18) พากฟ้า ในที่นี้หมายถึง ผู้หญิงสูงศักดิ์ซึ่งอยู่ห่างไกลเกินที่ผู้ชายจะเอื้อมถึง จากรูปภาษาที่ใช้กล่าวถึงผู้หญิงแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงเป็นสิ่งที่มีความสูงส่งเปรียบดังพากฟ้าที่อยู่ห่างไกล และมีอากาศซึ่งเปรียบเป็นกำแพงขวางกั้นอยู่ ทำให้ยากที่จะเอื้อมถึงได้ ด้วยลักษณะที่สอดคล้องกันเช่นนี้ฟ้าจึงถูกนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงได้

(19) “ผากสวาทรมกัณ ราตรีมีจันทรอำไพ”

(กลั่นดอกโศก/สุรัสวดี พุกกะเวส/เอื้อ สุนทรสนาน)

จันทรอำไพ หมายถึง ดวงเดือนที่สว่างสดใสและงดงาม จากตัวอย่างที่ (19) จันทรอำไพ ในที่นี้หมายถึง ผู้หญิงที่มีความสวยงาม สดใส ผุดผ่อง จากรูปภาษาที่ใช้กล่าวถึงผู้หญิงแสดงให้เห็นว่า

ผู้หญิงเป็นสิ่งสวยงาม สดใส ผุดผ่อง เปรียบเสมือนพระจันทร์ที่สว่างสดใส ทำให้ผู้ชายต้องการที่จะฝากความรักและใช้ชีวิตร่วมกัน เสมือนราตรีอยู่คู่พระจันทร์ ด้วยลักษณะที่สอดคล้องกันเช่นนี้จันทร์จึงถูกนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงได้

(20) “ทรัพย์สินทรงหนึ่งทรง คือดาวสรดวงดวงทอง งามหูล้ำลำพองผ่องพรายในห้องหทัย”

(ทรัพย์สินทรง/ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ/เอื้อ สุนทรสนาน)

ดาวสรดวง หมายถึง สิ่งที่มีแสงระยิบระยับที่อยู่บนสวรรค์ จากตัวอย่างที่ (20) ดาวสรดวง ในที่นี้หมายถึง ผู้หญิงที่มีความงามและสูงศักดิ์ จากรูปภาษาที่ใช้กล่าวถึงผู้หญิงแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงเป็นสิ่งที่สวยงามและสูงส่งเหมือนดาวที่อยู่บนสรวงสวรรค์ มีคุณค่าที่มากล้ำภายในจิตใจ ด้วยลักษณะที่สอดคล้องกันเช่นนี้ ดาวสรดวงจึงถูกนำมาใช้กล่าวถึงผู้หญิงได้

จากอุปลักษณ์ธรรมชาติ แสดงให้เห็นว่าธรรมชาตินั้นมีความสัมพันธ์ทางความหมายกับผู้หญิง ระหว่างธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์กับผู้หญิงที่มีความสำคัญต่อผู้ชาย โดยอุปลักษณ์ดังกล่าวมีการถ่ายโยงความหมายจากแวดวงความหมายของสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ ซึ่งเป็นแวดวงความหมายต้นทางมายังแวดวงความหมายเกี่ยวกับผู้หญิง ซึ่งเป็นแวดวงความหมายปลายทาง โดยการถ่ายโยงความหมายนี้เป็นการถ่ายโยงความหมายข้ามแวดวงระหว่างแวดวงของธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งไม่มีชีวิตและแวดวงของผู้หญิงซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิต

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงสุนทราภรณ์พบอุปลักษณ์ 3 ประเภทใหญ่ด้วยกันคือ อุปลักษณ์สิ่งมีชีวิต อุปลักษณ์สิ่งไม่มีชีวิต และอุปลักษณ์ธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงลูกทุ่งไทยของ มิรินดา บุรุงจัน (2548) พบว่าในการจำแนกประเภทของอุปลักษณ์ตามแนวคิดทฤษฎีการจัดกลุ่มทางความหมาย สามารถจัดอุปลักษณ์เป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 4 ประเภท คือ อุปลักษณ์สิ่งมีชีวิต อุปลักษณ์สิ่งไม่มีชีวิต อุปลักษณ์ธรรมชาติ และอุปลักษณ์การเดินทาง

รูปภาษาที่เป็นอุปลักษณ์ผู้หญิงในบทเพลงสุนทราภรณ์ที่ปรากฏมากที่สุดคืออุปลักษณ์มนุษย์ รองลงมาคืออุปลักษณ์พืช อุปลักษณ์ทรัพย์สิน อุปลักษณ์ธรรมชาติ และอุปลักษณ์สัตว์ ตามลำดับ ส่วนอุปลักษณ์ที่พบน้อยที่สุดคือ อุปลักษณ์อาวุธ อุปลักษณ์อาหาร และอุปลักษณ์ยารักษาโรค ซึ่งพบเท่ากันคือ พบเพียง 1 รูปภาษาเท่านั้น แสดงให้เห็นว่า คำหรือรูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวกับมนุษย์ถูกนำมาใช้เป็นอุปลักษณ์กล่าวถึงผู้หญิงมากที่สุด

นอกจากนี้ อุปลักษณ์ผู้หญิงที่ปรากฏในเพลงสุนทราภรณ์ยังมีการถ่ายโยงความคิดระหว่างความหมายของคำที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณ์และความหมายของผู้หญิง โดยมีการเชื่อมโยงความหมายที่เหมือนกันหรือความหมายที่มีความสอดคล้องกันระหว่างอุปลักษณ์ดังกล่าวและผู้หญิง เช่น ลักษณะส่วนประกอบต่าง ๆ ของพืช เช่น ดอกไม้ เกสร พุ่มพวง ความสำคัญของผู้หญิงที่มีต่อผู้ชายสอดคล้องกับความสำคัญของอวัยวะในร่างกาย ความสำคัญของทรัพย์สิน หรือความสำคัญของยารักษาโรค เช่น หัวใจ ดวงตา มณี ยารักษาใจ หรือสถานภาพทางสังคมของผู้หญิงที่สอดคล้องกับลักษณะหรือสภาพของสิ่งที่

เป็นความเชื่อของมนุษย์และสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ฟากฟ้า จันทรอำไพ เดือนผ่องดาวสังคม เป็นต้น

จากอุปักษ์ณ์ที่ปรากฏจะเห็นได้ว่า มีการเชื่อมโยงความคิดโดยถ่ายโยงความหมายระหว่างแวดวงความหมายของผู้หญิงและแวดวงความหมายของอุปักษ์ณ์ที่นำมาใช้เปรียบเทียบ จากการวิเคราะห์อุปักษ์ณ์ ผู้วิจัยพบว่า อุปักษ์ณ์มนุษย์อยู่ในแวดวงความหมายเดียวกันกับผู้หญิง คือแวดวงความหมายเกี่ยวกับมนุษย์ ส่วนอุปักษ์ณ์ประเภทอื่น ๆ มีการถ่ายโยงความหมายระหว่างแวดวง 2 แวดวงความหมาย ระหว่างแวดวงความหมายสิ่งไม่มีชีวิตและผู้หญิงซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิต ตามแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาอุปักษ์ณ์เกี่ยวกับผู้หญิงในสื่อประเภทอื่น ๆ เช่น ในสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อให้เห็นอุปักษ์ณ์เกี่ยวกับผู้หญิงที่อาจแตกต่าง หรือหลากหลายมากยิ่งขึ้น
2. ควรมีการศึกษาอุปักษ์ณ์ผู้หญิงในเพลงแนวอื่น หรือเพลงในยุคปัจจุบัน เพื่อให้เห็นอุปักษ์ณ์เกี่ยวกับผู้หญิงว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างจากเพลงสุนทราภรณ์หรือไม่ อย่างไร

บรรณานุกรม

- จิตติมา จารยพันธ์. (2539). **อุปลักษณสงครามในข่าวกีฬาในหนังสือพิมพ์ไทย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัชวดี ศรีลัมพ์. (2543). **ทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน**. ใน เอกสารประกอบการสอนรายวิชา ภา ๖๐๓ **ระบบความหมายในภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดลนภา โง่นใจรัก. (2546). **การศึกษาวิเคราะห์อุปลักษณเรื่องเพศในท้องสนทนาทางอินเทอร์เน็ต**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มิรินดา บุรรุ่งโรจน์. (2548). **อุปลักษณเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงลูกทุ่งไทย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: นาน มีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- ศรี อุธยา . (2546). **เอื้อ สุนทรสนาน ดุริยวิลีแผ่นดิน**. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรู๊ป.
- สุวัฒน์ วรดิลก. (2532). **สุนทรภรณ์ ศรีศตวรรษ**. กรุงเทพฯ: เพื่อนชีวิต.
- อุดมลักษณ์ ระพีแสง. (2550). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์การใช้ภาษาในบทเพลงสุนทรภรณ์ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๘๒ – พ.ศ. ๒๕๒๔**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุษา พฤตชัยวิบูลย์. (2544). **การศึกษาอุปลักษณเรื่องการเมืองในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ปริชาน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Lakoff, G. (1987). **Women, fire, and dangerous things: what categories reveal about the Mind**. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & M. Johnson (1980). **Metaphor We Live By**. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Ungerer, F. & Schmid, H.-J. (1996). **An Introduction to Cognitive Linguistics**. London: Longman.